
**PRAGMATIC-DISCURSIVE COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING –
THEORETICAL OVERVIEW AND CRITICAL REFLECTION**

Biljana Ivanovska

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Štip, Republic of North Macedonia
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Gëzim Xhaferri

South East European University, Tetovo, Republic of North Macedonia
g.xhaferri@seeu.edu.mk

Abstract: The aim of this paper is to discuss certain aspects of fostering pragmatic-discursive competence in foreign language teaching. The concepts of pragmatic and discursive competence in foreign language education are examined, whose development gained greater focus with the emergence of the communicative approach in the 1970s. The study is based on the communicative paradigm and the concept of communicative competence, analyzing their influence on contemporary didactics. It is emphasized that, despite the significant progress of subdisciplines such as pragmalinguistics, sociolinguistics, and conversational linguistics, their application in teaching remains limited. Special attention is given to the interrelationship between grammatical and pragmatic-discursive competence, whereby grammar is understood as an interactional phenomenon that includes the illocutionary and perlocutionary aspects of speech. Through the example of linguistic politeness—considered both a pragmatic and a discursive phenomenon—it is shown that in foreign language instruction at philological faculties, more than in other educational and artistic contexts, greater attention should be paid to language use (*parole*) and to the transmission of pragmatic and discursive knowledge and skills related to this phenomenon. In this context, the paper analyzes how communicative awareness and pragmatic-discursive competence can be encouraged in foreign language teaching within the field of philological studies.

Keywords: pragmatic-discursive competence, grammatical competence, foreign language teaching, communication.

**ПРАГМАТИЧКО-ДИСКУРСИВНА КОМПЕТЕНЦИЈА ВО НАСТАВАТА ПО
СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ - ТЕОРЕТСКИ ОСВРТ И КРИТИЧКА РЕФЛЕКСИЈА**

Билјана Ивановска

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Република Северна Македонија
biljana.ivanovska@ugd.edu.mk

Гзим Хафери

Универзитет на Југоисточна Европа, Тетово, Република Северна Македонија
g.xhaferri@seeu.edu.mk

Апстракт: Целта на овој труд е да се дискутираат одредени аспекти на поттикнување на прагматичко-дискурсивната компетенција во наставата по странски јазици. Се разгледуваат поимите прагматичка и дискурсивна компетенција во наставата по странски јазици, чиј развој добива посилен фокус по појавата на комуникативниот пристап во 70-тите години на XX век. Истражувањето се темели на комуникативната парадигма и на концептот на комуникативна компетенција, при што се анализира нивното влијание врз современата дидактика. Се истакнува дека и покрај значајниот напредок на поддисциплините како прагматингвистиката, социолингвистиката и конверзациската лингвистика, нивната примена во наставата сè уште е ограничена. Особено внимание се посветува на меѓусебната поврзаност меѓу граматичката и прагматичко-дискурсивната компетенција, при што граматичката се поима како интеракциски феномен што го вклучува илокуцискиот и перлокуцискиот аспект на говорот. Преку примерот на јазичната учтивост, што претставува прагматичен и дискурсивен феномен, се покажува дека на наставата по странски јазици на филолошките факултети – повеќе отколку на наставата по јазиците во другите наставно-уметнички контексти – треба да се посвети поголемо внимание на јазичната употреба (*parole*) и на пренесувањето на прагматичкото и дискурсивното знаење и вештините поврзани со овој феномен. Во овој контекст се анализира како може да се поттикнат комуникативната свесност и прагматичко-дискурсивната компетенција во наставата по странски јазици во областа на филолошките науки.

Клучни зборови: прагматичко-дискурсивна компетенција, граматичка компетенција, настава по странски јазик, комуникација.

1. ВОВЕД

Прашањето за прагматичките и дискурсивните компетенции во наставата по странски јазици почнува поинтензивно да се разгледува дури од 70-тите години на XX век, со појавата на таканаречениот „комуникативен пресврт/промена“. Комуникативната парадигма во дидактиката на странските јазици ги има своите корени во поимот „комуникативна компетенција“ опишани од Хајмс (Hymes, 1966, 1972) и Хабермас (Habermas, 1971), како и во пристапот „функционално-ноционален курикулум“ опишан од Вилкинс (Wilkins, 1972). Сепак, тогашното разбирање на комуникацијата денес ни изгледа прилично едноставено и недоволно прецизно. Иако размислувањата на Хајмс и Хабермас се централни во размислувањата за комуникативната компетенција и за дисциплината на дидактиката на странски јазици, тие беа пренесени врз изучувањето на странските јазици како нешто надворешно од областа, што доведе до бројни недоразбирања и нејаснотии. Затоа, Шменк (Schmenck, 2007) застапува поинтензивно анализирање на димензијата на комуникативноста во наставата по германски како странски јазик, иако токму преку него наставата по странски јазици беше радикално изменета и модернизирана. Со ова се мисли на низа и многу позитивни промени во наставата по странски јазици, како, на пример, во областа на темите и содржините, на вежбите и задачите (дијалози, симулации, игра по улоги), на интеграцијата на граматиката како значенска димензија на јазикот, како и на концептите за настава и учење (на пример, ставање фокус на ученикот, автономијата на учење и сл.). Оваа оценка може да се објасни со тогашното ниво на развој на дидактиката на странските јазици и нејзините релевантни и референтни дисциплини. Бидејќи таканаречените „поддисциплини на лингвистиката/специјализирани лингвистички дисциплини/понекогаш и применети или интердисциплинарни гранки на лингвистиката“ – како што се прагмалингвистика, социолингвистика, текст- и конвезациската лингвистика, вариететна лингвистика, интеракциската лингвистика итн. – како и другите релевантни дисциплини за дидактиката на странските јазици, како што се усмената комуникација, истражувањето на говорниот јазик, етнографијата на комуникацијата, интеркултурната комуникација и сл., во тоа време сè уште се обидуваа да се етаблираат, и не можеше да се зборува за примена на нивните сознанија во дидактиката по странските јазици. Иако денес постојат дидактички истражувања за прагматичко-дискурсивните феномени во Германија (предложени особено од House, House & Kaspar, Lüger), свесното и експлицитното обработување на овие феномени во наставата по странски јазици сè уште добива мало внимание. Причината за тоа, според House (2000, стр. 116), меѓу другото, лежи во недоволниот прием на долгорочните истражувања во оваа област, поради што не се препознава доволно значењето на прагматичко-дискурсивните феномени. Бидејќи стекнувањето на прагматичката и граматичката компетенција се меѓусебно условени, во овој контекст мора да се спомне и прашањето за улогата на граматиката во наставата по странски јазици, кое особено во последните децении – под влијание на комуникативно-прагматичкиот пресврт во јазичната наука и во рамките на т.н. комуникативна настава по странски јазици – беше интензивно дискутирана, а понекогаш и доведена во прашање (сп. Helbig 1992; Hessky 1994; Thurmair 2004). Во зависност од актуелните трендови во наставата по странски јазици, се застапувале ставови за употреба (повеќе или помалку) на граматиката. Се барало поексплицитно или поимплицитно нејзино пренесување. И во однос на нејзиниот опфат (морфосинтакса, семантика, прагматика итн.) постоеле и сè уште постојат контроверзии. На пример, сè уште нема конечно решение за соодветна интеграција на говорниот јазик во граматичките опишувања.

Денес, меѓутоа, нема сомнение дека граматиката е незаменлива за институционалното изучување на странскиот јазик кај возрасните, иако во јазичните науки – а уште помалку во дидактиката на странските јазици – не постои јасно дефинирано и унифицирано сфаќање за тоа што претставува граматиката. Во согласност со одамна признатата и постулирана ориентација кон ученикот, како и со големата разновидност на потребите, целите, јазичните биографии и потенцијали на различни групи на изучувачи, се настојува концептот на граматиката да се прилагоди на различни наставни и научни контексти. Тоа го прави и Бердиховска (Berdychowska, 2004, стр. 12) со своето сфаќање на граматиката во рамките на студиите по германистика во странство. Воопшто, станува збор за граматика на германскиот јазик (како граматика на јазичниот систем) која не се ограничува само на системските својства, туку се проширува и на интеракциските аспекти на комуникацијата – во смисла на вклучување на илокуцискиот потенцијал на исказите (како граматика на илокуцијата) – и со земање предвид на промените што можат да се предизвикаат во однесувањето на адресатот/соговорникот (како граматика на перлокуцијата), со што се достигнуваат границите на можноста за лингвистички опишувања и анализи.

Оваа силно прагматички ориентирана дефиниција на граматиката се поврзува со размислувањата на Остин (Austin, 1962), кој во своите предавања *How to do Things with Words* ги класифицира конкретните говорни чинови. Притоа, тој разликува локуциски чин (изговор на одреден израз со одредено значење), илокуциски

чин (намерата што се следи со изговорот на конкретната реченица) и перлокуциски чин (влијанието на илокуцискиот акт врз соговорникот).

Илокуцискиот аспект ги интересира граматичарите кои се занимаваат со јазичниот систем, како што е Хелбиг (Helbig, 1992, стр. 151), кој укажува на важноста од истражувањето на комуникативните правила и покажува дека при изучувањето на странскиот јазик не се важни само граматичките (морфосинтаксички) норми. Со следниот пример тој ја илустрира неопходноста од пренесување на прагматичките феномени во наставата по странски јазици.

(1) A: Можеш ли да ми кажеш колку е часот? / *Kannst Du mir sagen, wie spät es ist?*

B: *Да, можам да ти кажам. / **Ja, ich kann es dir sagen.*

(2) A: Можеш ли да го отвориш прозорецот? / *Kannst du das Fenster öffnen?*

B: *Да, можам да го отворам прозорецот. / **Ja, ich kann das Fenster öffnen.*

Хелбиг ги коментира овие искази на следниов начин: иако одговорите под B се граматички точни (секоја граматика пропишува и мора да пропишува дека на прашања со *da/ne* треба да се одговара со еквиваленти на реченици и/или со реченици), тие се комуникативно неадекватни. Во примерот (1), како одговор се очекува конкретен час, додека во (2) – дури и невербална реакција (на пример, отворање на прозорецот).

Вториот пример на Хелбиг (1992, стр. 151) овојпат ја потврдува релевантноста на дискурсивните феномени:

A: Дали го посети таткото? / *Hast du den Vater besucht?*

B:

(a) Да, го посетив таткото. / *Ja, ich habe den Vater besucht.*

(b) Го посетив. / *Ich habe ihn besucht.*

(c) Го посетив. / Тоа го направив. / *Habe ich. / Das habe ich.*

(d) Го направив тоа. / Тоа го направив. / *Habe ich gemacht. / Das habe ich gemacht.*

(e) *Посетив. / **Habe besucht.*

(f) *Направив. / **Habe gemacht.*

(Забелешка: последните два одговора, иако граматички можни како форми (колоквијален/разговорен стил), се комуникативно неприфатливи во стандардна ситуација.)

Тука се согласуваме со Хелбиг кога тој тврди дека одговорите (a) и (b), кои во многу учебници се наведуваат како единствено можни, иако се стандарднојазично правилни, во секојдневниот говор во дијалогот речиси и не се користат. Во овој вид текст (дијалог) се јавуваат редукции (како во примерите c и d), кои, сепак, не се произволни (примерите e и f се исклучени), туку се потчинети на одредени регуларности – регуларности што можат да се опишат само во однос на (и во отстапување од) граматиката на стандардниот јазик.

Прагматичките и дискурсивните феномени во институционалниот наставно-научен контекст обично не се стекнуваат спонтано, но можат да се научат во рамките на когнитивниот процес на свесно усвојување. При тоа, на наставниците им стојат на располагање повеќе опции за процесот на пренесување на знаењето: тие можат да иницираат метадискусија и да дозволат дискусија за дискурсивните и прагматичките феномени на релативно апстрактно ниво; можат да организираат игри на асоцијации, каде различни искази треба да се комбинираат; и можат да овозможат на учениците да анализираат и толкуваат автентични разговори од прагматска и дискурсивна перспектива.

И покрај тешкотиите при директно пренесување на прагматичките и дискурсивните феномени и стратегии, напредните и талентирани ученици треба да бидат охрабрени да ја развиваат својата прагматичко-дискурсивна компетенција со цел да се спречи можно застојување во усвојувањето на странскиот јазик (*фосилизација*).

Клучно за развојот на оваа компетенција е развивањето на перцептивната способност, односно способноста за препознавање и интерпретација на јазичните индикатори во изјавите на соговорникот.

Како може да се толкува прагматичко-дискурсивната компетенција во контекстот на дидактиката на странските јазици? Во понатамошниот дел од текстот ќе се определиме за одделно толкување на двата поими.

2. ПРАГМАТИЧКА vs. ДИСКУРСИВНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Прагматичка компетенција се манифестира преку способноста да ги обликуваме исказите соодветно на одредени ситуации, да извлекуваме прагматички заклучоци и да препознаваме и оценуваме неуспешни искази (Meibauer, 1999, стр. 8). Прагматичката компетенција ни покажува како да ја применуваме граматиката во одредена комуникација, било во продукција, било во интерпретација на исказите.

Поимот „дискурс во јазикот“ се однесува на тоа како јазикот функционира во реални комуникативни ситуации, надвор од изолирани реченици. Тоа значи дека јазикот не се проучува само како систем на граматички правила, туку како општествена практика – средство преку кое луѓето создаваат значење, односи и културни вредности. Дискурсивната компетенција, пак, се манифестира преку способноста да го гледаме разговорот како целина и да ги препознаваме различните фази на разговорот: отворање на разговорот, средишен дел и завршување на разговорот. Овие различни разговорни фази можат понатаму да се разликуваат во однос на макрофункциите (т.е. нивната улога во целиот разговор) и микрофункциите (т.е. нивната улога во конкретната дискурсивна тема). Терминот „дискурсивна компетенција“ се однесува на способноста на еден говорник да користи јазик ефективно и соодветно во различни контексти на комуникација, односно да учествува во дискурс (разговор, текстуална или говорна интеракција) на начин кој е логичен, кохерентен и соодветен за ситуацијата.

Тоа вклучува:

-**Структурирање на говорот или текстот** (логичен редослед, кохерентност, врски помеѓу реченици и идеи).

-**Прилагодување на стилот и тонот** според социјалниот и културниот контекст.

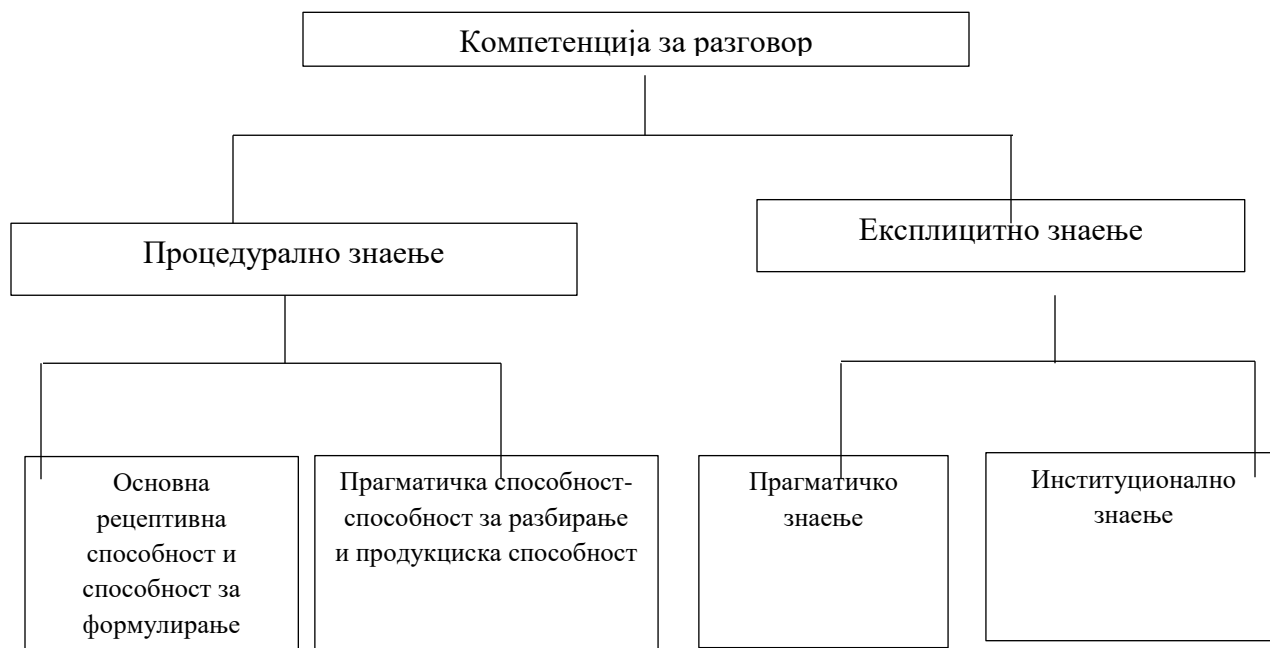
-**Користење на стратегии за интеракција** (прашување, одговарање, корекција, вклучување на соговорникот).

-**Разбирање на дискурсивни форми** како дијалози, дебати, писмени текстови, презентации.

Во наставата по странски јазици, развивањето на дискурсивната компетенција е клучно за тоа студентите да можат да се изразуваат природно, спонтано и ефективно, а не само граматички точно.

Со ставовите на Becker-Mrotzek / Brünner (2004) и Becker-Mrotzek (2007, 2009) ги обединуваме двете делумни компетенции во прагматичко-дискурсивна компетенција/способност и истата ја вклучуваме во концептуализацијата на компетенцијата за разговор (слика 1).

Слика 1: Конверзациска компетенција

Извор: Бекер-Мроцек (2009, стр. 78)

Под терминот „прагматичко-дискурсивна способност за разбирање и продукција“ Becker-Mrotzek (2009, стр. 78) ја подразбира во продуктивната област способноста да се реализираат комуникативните цели во рамките на јазичните модели на дејствување или пошироките дискурсивни контексти, во соработка со соговорникот преку сопствени придонеси во разговорот. Кога се пренесува на рецептивната област, тоа значи способност да се разберат и интерпретираат соодветните искази, односно соодветно да се интерпретираат исказите на соговорникот. „Прагматичкото знаење“ се разбира како знаење за **основниот начин на функционирање на разговорите**, на пример, познавање на менувањето на говорникот/соговорникот (преземање на зборот од

говорникот/соговорникот, потврда на комуникацијата, продолжување на комуникацијата и сл.), улогите на раскажувачот или функцијата на одредена зададена молба (Becker-Mrotzek, 2009, стр. 79).

Употребата на формите за учтивост зависи на многу начини од јазичната и ситуацијата средина и е дел од културната практика. Така, учтивноста претставува исклучително комплексен феномен, кој во контекст на наставата по странски јазици не може лесно да се објасни и да се пренесе со помош на концизни правила. Сепак, учтивиот начин на дискурсивна интеракција претставува многу важен аспект на човечката комуникација. Тој е пресуден за успехот во комуникацијата и за социјалните односи што произлегуваат од неа. Ако овој аспект не се земе доволно во предвид од страна на учесниците во разговорот, доаѓа или до недостиг/недоразбирање во комуникацијата, или до нарушен однос на доверба помеѓу партнерите, што подоцна е тешко да се обнови.

3. ЗАКЛУЧНИ БЕЛЕШКИ

Современите истражувања во дидактиката на странските јазици јасно покажуваат дека граматичката точност сама по себе не е доволна за успешна комуникација. Клучна улога имаат прагматичките и дискурсивните компетенции, кои овозможуваат разбирање на говорните намери, контекстуално прилагодување и ефективна интеракција. Прагматичко-дискурсивната компетенција претставува способност да се употребува јазикот функционално – во согласност со комуникативната ситуација, културните норми и очекувањата на соговорникот. Ваквото сфаќање ја преместува тежишната точка на наставата од усвојување на апстрактни граматички правила кон развивање на реална комуникативна способност, каде јазикот се третира како средство за дејствување, општење и соработка. Во оваа насока, наставата по странски јазици треба да обезбеди рамнотежа меѓу експлицитното и имплицитното знаење, меѓу граматичката структура и комуникативната функција. Наставниците имаат задача да создаваат автентични комуникативни ситуации во кои учениците ќе ја развиваат својата перцептивна и продуктивна способност – да ги препознаваат, интерпретираат и соодветно употребуваат прагматичките и дискурсивните средства. Таквиот пристап не само што го подобрува јазичното изразување, туку и го поттикнува интеркултурното разбирање, емпатијата и социјалната компетенција – суштински предуслови за вистинска комуникативна компетенција во глобализираниот свет.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Austin, J. L. (1962). *How to do Things with Words*. Cambridge.
- Becker-Mrotzek, M. (2007). *Gesprächskompetenz vermitteln und ermitteln: Gute Aufgaben im Bereich Sprechen und Zuhören*: http://www.uni-koeln.de/ewfak/Deutsch/materialien/mbm/BeckerMrotzek_Gespraechskompetenz_vermitteln_und_ermitteln_082007.pdf (13.7.2025).
- Becker-Mrotzek, M. (2009). *Mündliche Kommunikationskompetenz*. In: Becker-Mrotzek, Michel (ed.): *Mündliche Kommunikation und Gesprächsdidaktik*. Baltmannsweiler, 66-83.
- Becker-Mrotzek, M., & Brüner, G. (eds.) (2004). *Analyse und Vermittlung von Gesprächskompetenz*: <http://www.verlag-gespraechsforschung.de/2004/kompetenz/kompetenz.pdf> (13.7.2011).
- Berdychowska, Z. (2004). *Was erwarten wir von der Grammatikvermittlung im Germanistikstudium?* In: Engel, Ulrich (ed.): *Sprachwissen in der Hochschulgermanistik. Interkulturelle Kommunikation*. Bonn, 9-19.
- Fatmawati, F., & Ningsih, R. (2024). *Politeness in Expressive Speech Acts: A Cyber Pragmatics Approach*. *Journal of Languages and Language Teaching*, 12(4), 1721–1738. <https://doi.org/10.33394/jollt.v12i4.12620>
- Habermas, J. (1971). *Vorbereitende Bemerkungen zu einer Theorie der kommunikativen Kompetenz*. In: Habermas, Jürgen / Luhmann, Niklas (eds.): *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie. Was leitet die Systemforschung?* Frankfurt (M.), 101-141.
- Haugh, M. (2024). (Im)politeness as object, (im)politeness as perspective. *Journal of Politeness Research*, 20(1), 201-226. <https://doi.org/10.1515/pr-2023-0082>
- Helbig, G. (1992). *Wieviel Grammatik braucht der Mensch?* In: *Deutsch als Fremdsprache* 3:150-155.
- Hessky, R. (1994). *Der Sprachvergleich als Hilfe beim Grammatiklernen*. In: *Deutsch als Fremdsprache* 1:20-25.
- House, J. (1983). *Learning to talk. Talking to learn. Eine Untersuchung des Lernerverhaltens in zwei verschiedenen Diskurstypen*. In: Heid, Manfred (ed.): *New Yorker Werkstattgespräch 1982*. München, 158-179.
- House, J. (1996). *Developing pragmatic fluency in English as a foreign language: routines and metapragmatic awareness*. In: *Studies in Second Language Acquisition* 18:225-252.
- House, J. (1997). *Kommunikative Bewusstheit und Fremdsprachenlernen*. In: *Fremdsprachen Lehren und Lernen (FLuL)* 26:68-87.

- House, J. (2000). *Interaktion und Fremdsprachenunterricht*. In: Bausch, Karl-Richard / Christ, Herbert / Königs, Frank, G. / Krumm, Hans-Jürgen (eds.): *Interaktion im Kontext des Lehrens und Lernens fremder Sprachen*. Tübingen, 111-118.
- House, J., & Kasper, G. (1981). *Zur Rolle der Kognition in Kommunikationskursen*. In: *Die neueren Sprachen 1*:42-55.
- Hymes, D. (1966). *On communicative competence. Paper originally read at the Research Planning Conference on Language Development among Disadvantaged Children*. Yeshiva.
- Hymes, D. (1972). *On communicative competence*. In: Pride, John Bernhard / Holmes, Janet (eds.): *Sociolinguistics. Selected Readings*. Harmondsworth, 269-293.
- Jucker, A. (2020). *Politeness in the history of English. From the Middle Ages to the present day*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kádár, D.Z., & House, J. (2021). *Cross-Cultural Pragmatics*. Cambridge University Press.
- Karafoti, E. (2021). Negotiating preferred norms in requests and offers: Is the (dis)preferred answer so obviously (im)polite? *Journal of Pragmatics* 173. 134–147. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2020.07.010>.
- Kiesling, S.F. (2022). Stance and stancetaking. *Annual Review of Linguistics* 8. 409–426. <https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-031120-121256>
- Lüger, H. (ed.) (2001). *Höflichkeitsstile*. Frankfurt (M.).
- Meibauer, J. (1999). *Pragmatik. Eine Einführung*. Tübingen.
- Schmenck, B. (2007). *Kommunikation ist alles? Oder? Wider die Trivialisierung des Kommunikativen im kommunikativen Fremdsprachenunterricht*. In: *Deutsch als Fremdsprache 3*:131-139.
- Thurmair, M. (2004). *Übungsgrammatiken im Kontext textgrammatischer Ansätze*. In: Kühn, Peter (ed.): *Übungsgrammatiken Deutsch als Fremdsprache. Linguistische Analysen und didaktische Konzepte*. Regensburg, 79-102.
- Wilkins, D. A. (1972). *Linguistics in Language Teaching*. London.